

سرمقاله^۱

بارها از منزلت والای کتابخانه و کتابدار و نقش آنها در توسعه فرهنگی سخن گفته شده است. واقف هستیم که هیچ کتابخانه‌ای بدون پشتوانه نیروهای انسانی دلسوز و فرهیخته نمی‌تواند پویایی لازم را داشته باشد و در توسعه فرهنگی نقش بازی کند. هر کتابخانه‌ای در طول حیات خود کتابداران دلسوز، فرهیخته و خلاق را به یاد دارد. مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه نیز در طی مدت ۳۵ سال که از تاسیس آن می‌گذرد و در فراز و نشیب‌های این سالیان همواره به پشتوانه کتابداران دلسوز مرکز در جهت پویایی و بالندگی پیش رفته است نیاز به معرفی نیست استاد محمدعلی خاکساری نامش آنچنان با این مرکز گره خورده است که نه تنها سراسر دانشگاه فردوسی بلکه تمام کتابخانه‌های ایران نام یکی، دیگری را تداعی می‌نماید. بسیاری از اساتید امروز کتابداری افتخار شاگردی و یا همکاری با ایشان را داشتند. جای خالی استاد همه ارادتمندان وی به ویژه همکارانش را در این مرکز را به درد آورد. هر چند بغض‌ها در گلو ماند اما یاد و خاطره وی هر لحظه در جای‌جای این مرکز می‌شکفت و بر لبان جاری می‌شود که "خاکساری بی‌ترنم رفت".

نشریه دو ماهانه مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی

مسئول: دکتر بهروز مهران

سرمدبیر: زهره عباسی

مدیر داخلی: سهراب درویش

تایپ: زهرا قدمگاهی

پست الکترونیکی: sdarvish@wali.um.ac.ir

متن الکترونیکی این نشریه در سایت کتابخانه مرکزی قابل دسترس

است: <http://c-library.um.ac.ir>

تلفن: ۰۵۱-۸۷۸۹۲۶۳-۶، ۰۵۱-۸۷۹۶۷۹۸-۹

همکاران این شماره:

محمود صدیقی- زهره عباسی- لادن قزلی -
ظاهره معظمی- سمانه رحمانی- مینا طلاکوب

^۱ - زهره عباسی (دانشجوی دکتری رشته کتابداری و کارشناس ارشد مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

عمر استاد همه در خدمت کتاب گذشت ...^۱

این قلم خود را در قدو قواره یاد و شأن استاد نمی‌داند، با این همه خدای را سپاس.

استاد محمد علی خاکساری از کتابداران برخاسته از خطه خراسان و ولایت قهستان و قاین سال ۱۳۲۱ خورشیدی است. خانواده سنتی و مذهبی که تحصیلات حوزوی را برای فرزند خویش پسندیده بودند. از اینرو وی در مکتب "مشهد" پرورش یافت و دوره مقدمات، سطح، خارج فقه و اصول را در این شهر گذراند و در کسوت روحانیت درآمد. همزمان موفق به دریافت تصدیق مدرسی در علوم حوزوی از وزارت فرهنگ وقت گردید. در سال ۱۳۴۳ وارد دانشکده الهیات مشهد و سال ۱۳۴۹ در رشته فلسفه و حکمت اسلامی فارغ التحصیل شد. از همان دوران دانشجویی بنا به علاقه شخصی با کتابخانه دانشکده الهیات همکاری نمود و مدت شش سال (۱۳۴۳-۴۹) کتابدار آن کتابخانه بود. طی این فاصله زمانی دوره کتابداری به روش کنگره (LC) را در سال ۱۳۴۸ گذراند.

کتابخانه مرکزی در سال ۱۳۵۰ تاسیس و استاد پس از خدمت نظام در ۱۳۵۳ همکاری خود را با این مرکز آغاز و به عنوان کتابدار فهرست نویس کتب فارسی و عربی، کتابدار مسؤول فهرست‌نویسی کتب فارسی و عربی مشغول به کار شد. در سال ۱۳۶۹ سرپرست بخش فهرست نویسی فارسی و از سال ۷۲ تا خرداد ۸۵ که در شمار بازنشستگان قرار گرفت، به مدت ۱۳ سال "ریاست اداره خدمات کتابداری" را برعهده داشت. با ورود کتابداران متخصص در سال ۶۲ کتابخانه مرکزی جان تازه‌ای گرفت و عصر "فهرستگانها" آغاز شد که حاصل آن چهار مجموعه ارزشمند چاپی به شرح ذیل است:

مجموعه اول شامل کتاب‌های فهرست شده سال‌های ۶۳-۵۲

مجموعه دوم شامل کتاب‌های فهرست شده سال‌های ۶۴-۶۳

مجموعه سوم شامل کتاب‌های فهرست شده سال‌های ۶۷-۶۴

مجموعه چهارم شامل کتاب‌های فهرست شده سال‌های ۷۰-۶۷

نقش استاد در تهیه و تنظیم این مجموعه‌ها روشن است. وی همواره این کار سترگ را می‌ستود و ارج می‌نهد و سالها بعد پس از اینکه جای "برگه‌دانه‌ها" به رایانه سپرده شد به عنوان قدردانی از همکاران خود اظهار می‌نمود: "از اینکه با انجام کارهای دستی خود، خوراک امروز رایانه را تامین کردیم، برخوردار می‌باشیم". حاصل عمر ایشان در کتابخانه مرکزی ثمرات فراوانی به همراه داشت که

^۱ - محمود صدیقی (کارشناس مرکز اطلاع رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

تربیت کتابداران ورزیده، آثار و تالیفات متعدد، برگزاری دوره‌ها و کلاس‌های فراوان، تهیه جزوه‌های آموزشی، برقراری ارتباط با سایر مراکز پژوهشی و کتابخانه‌های غیر دانشگاهی، سخنرانی‌ها و مقاله‌ها، تدریس در مراکز غیر دانشگاهی، آموزش کارورزان سطوح مختلف تحصیلی و همکاری و امور فهرست‌نویسی با بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس و حوزه‌های علمیه خراسان و کتابخانه‌های وابسته از جمله آن است. فعالیت‌های وی به عنوان چهره علمی کتابخانه مرکزی باعث معرفی هرچه بیشتر این مرکز در داخل مجموعه دانشگاه فردوسی و نیز سایر دانشگاه‌ها و مراکز علمی غیر دانشگاهی گردید.

با انتشار نشریه "تازه‌های اطلاع‌رسانی و اطلاع‌یابی" کتابخانه در تیر ۷۹ صمیمانه به همکاری پرداخت و حدود ۱۶ مقاله و گزارش در این نشریه ارائه داد. همچنین با شروع مجدد فعالیت انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران در مهر ۸۱ به عنوان عضو ثابت "هیأت مدیره شاخه خراسان" انتخاب شد و این همکاری تا هنگامی که سربرخاک تیره نهاد (مرداد ۸۵) ادامه یافت و موجب خدمات ارزنده ایشان به کتابداران این خطه گردید.

آثار ارزشمند استاد در تالیف و ترجمه نیز حائز اهمیت است. در خلال سال‌های خدمت در کتابخانه مرکزی از آنجا که پیشرفت این حرفه را منتهای آرزوی خود می‌دانست تا آنجا که در توانش بود در رفع کمبودهای آن کوشید و آثار و تحقیقات خود را در همین راستا عرضه نمود چنانکه ترجمه "تاریخ کتاب" وی از اولین نوشته‌ها در این زمینه است که به عنوان منبع معتبر علمی و قابل قبول جزو کتاب‌های درسی قرار گرفت. فهرست کتاب‌ها و مقاله‌های برجای مانده استاد خاکساری که برخی از آنها حاصل همکاری مشترک می‌باشد به ترتیب تاریخ انتشار از نظر می‌گذرد:

۱. فهرست توصیفی انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد (از بدو تاسیس تا مهر ۱۳۶۳)، بانضمام انتشارات دانشکده‌ها و جهاد دانشگاهی مشهد، تهیه و تنظیم از محمدعلی خاکساری، رحمت الله فتاحی؛ زیر نظر غلامحسین جاوید کبیری. مشهد: دانشگاه فردوسی، کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، ۱۳۶۴.

۲. کتابشناسی خراسان، تهیه و تدوین محمدعلی خاکساری، مشهد: کنگره جهانی حضرت رضا(ع)، ۱۳۶۷.

۳. فهرست موضوعی کتابخانه بنیاد پژوهش‌های اسلامی ۶۸-۱۳۶۳. تهیه و تنظیم محمد جواد خندان، محمدعلی خاکساری، رحمت الله فتاحی و ... . مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۹۶.
۴. مراتب العلوم. تصنیف علی بن احمد بن حرم‌اندلسی؛ تحقیق احسان عباس. ترجمه محمدعلی خاکساری. مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۶۹.
۵. تاریخ کتاب: از کهن‌ترین دوران تا عصر حاضر، سوندال؛ ترجمه محمدعلی خاکساری. مشهد: آستان قدس رضوی بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۷۲.
۶. کتابشناسی موضوعی کتابخانه بنیاد پژوهش‌های اسلامی ۷۴-۱۳۶۹. تهیه و تنظیم محمد فهیم‌پور، محمدعلی خاکساری، با همکاری محسن ناجی نصرآبادی. مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۷۲.
۷. "مرجع شناسی". در: دوره کوتاه مدت کتابداری برای آموزش کتابداران آموزشگاهی با همکاری کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه مشهد. مشهد: اداره کل آموزش و پرورش استان خراسان، مرکز آموزش ضمن خدمت مشهد، مجتمع آموزش فنی و حرفه‌ای شهید محمد منتظری ۱۳۶۹: ۱۵۲-۱۹۶.
۸. "رسالت کتابداران و اخلاق کتابداری". در: نخستین گردهمایی کتابداران دانشگاهی (بهمن ۱۳۷۰). مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد، کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، ۱۳۷۰.
۹. "آشنایی با رده PIR: زبانها و ادبیات ایرانی و تصمیم‌گیری درباره کاربرد آن". در: مجموعه سخنرانی‌های ارائه شده پیرامون کتاب و کتابداری در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه فردوسی مشهد. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد، کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، دفتر دوم، پاییز ۱۳۷۲: ۲-۱۸.
۱۰. "کتابخانه رضوی". مجله مشکوه (ویژه نامه کنگره کتاب و کتابخانه در تمدن اسلامی)، ش ۴۷ (تابستان ۱۳۷۴): ۱۸۰-۱۸۲.
۱۱. "کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه فردوسی مشهد"، همان: ۱۵۵-۱۶۸.

خصوصیات و سجایای اخلاقی استاد:

تسلط به زبان عربی (آثار او گواه این مدعاست)، تحصیلات حوزوی، نسخه‌شناسی، تسلط بر احوال و آثار رجال مذهبی و تاریخی به ویژه رجال خراسان، خط خوش (نسخ رانیکو می نوشت)، طبع شعر (قصیده غدیری،

افطاریه)، واکاوی و پی‌گیری مسایل، روحیه کمک‌رسانی (حتی در اموری که به او مربوط نمی‌شد) و جلب و جذب مخاطب وی را شخصیتی متمایز می‌ساخت. در انجام امور از هیچ کاری فروگذار نبود. جایگاه نمی‌شناخت از جابجایی کتابها تا انجام تکلیف درسی فرزندان همکاران و ترجمه متون برای دانشجویان ... این قلم به یاد دارد شبی با وجود قطع برق در میان قفسه‌ها به دنبال کتاب می‌گشت تا فرزند یکی از همکاران بتواند تکلیف درسی فردای خود را آماده نماید! از دیدگاه او همیشه حق با مراجع بود و بس! در برابر سوال روح معلمی‌اش جلوه می‌آمد چنانکه ساعتها وقت خود را صرف یک مراجع می‌نمود و ابایی نداشت. کتاب برای استاد حرمت و قداست ذاتی داشت. چنین بود که خادم سپید موی زمان "وجین" اشک در چشم داشت و بغض در گلو ... آخر او از جنس خودش و سنت بود از کتابدران کتابشناس .

هرچند گاهی به دلیل افراط و تفریط در امور افراد از گزند طنز تلخ او در امان نبودند اما روحیه حاکم بر ایشان یعنی " تواضع و مردم‌داری " آن را می‌پوشاند. استاد وجه غالب فلسفه اخلاقی خود را با زمزمه این بیت آشکار می‌ساخت :

چنان با نیک و بد خو کن که بعد از مردنت عرفی

مسلمانان به آب زمزمت شوید و هندو بسوزاند

سرنوشت جاحظ را دوست داشت و به گاه سخن نیز چنین فرجامی را برای خود آرزو می‌کرد. چنانچه در مقدمه اثر سوندال تلویحا به این موضوع اشاره می‌کند. " دانشمند مفلوج گرداگرد خود را دیواری از کتابهای حجیم و سنگین چیده بود که ناگاه آوار چرم و کاغذ فرو ریخت و پیر مرد زنده دل زیر بار کتاب مرد!" به بیان دیگر " اگر می‌خواهی به اوج بررسی باید در کارت غرق شوی".

معرفی برخی پایگاه‌های دسترسی آزاد در اینترنت^۱

اینترنت بستری مناسب برای تبادلات علمی به شمار می‌رود. بسیاری از مؤلفین، نویسندگان و پژوهشگران مایل هستند اندیشه‌ها و حاصل پژوهش خود را به رایگان در اختیار استفاده‌کنندگان قرار دهند. مسأله مهمی که در رابطه با اطلاعات جستجو شده از اینترنت مطرح است میزان اعتبار و مستند بودن اطلاعات است. به همین دلیل جستجوگرانی که در پی یافتن مقاله‌های علمی معتبر هستند در بسیاری از موارد ترجیح می‌دهند از پایگاه‌های اطلاعاتی به جستجو بپردازند. که در اغلب موارد با دریافت هزینه اشتراک امکان پذیر می‌باشد. درحال حاضر جنبشی تحت عنوان "دسترسی آزاد" و با مشارکت انجمن‌های علمی معتبر و کتابخانه‌ها تلاش دارند مجلاتی را که به رایگان از طریق اینترنت قابل دسترس هستند مورد ارزیابی و داوری قرار داده و از طریق سایت‌هایی تحت عنوان سایت‌های دارای "دسترسی آزاد" به جستجوگران عرضه نمایند.

دراین مقاله برخی از این پایگاه‌های اطلاعاتی دارای دسترسی آزاد معرفی می‌شوند.

1-Directory of open access Journals

www.doaj.org

در این سایت بیش از ۲۳۷۶ مجله در بسیاری از حوزه‌های موضوعی قابل دسترس می‌باشد، با انتخاب حوزه موضوعی به مجله‌های آن حوزه موضوعی دسترسی پیدا می‌کنید و با انتخاب گزینه search articles امکان جستجوی همزمان در بیش از ۶۸۵ مجله میسر می‌شود.

2- Biomed central Open access

www.biomedcentral.com

در این سایت به تعداد قابل توجهی از مجله‌های معتبر در حوزه‌های پزشکی، علوم زیستی و ... دسترسی خواهید داشت.

3- Public library of science

www.plos.org

این سایت مجله‌های دارای دسترسی آزاد در حوزه‌های پزشکی، علوم زیستی، ژنتیک را عرضه می‌کند.

4- Open access Journal in the field of education

[aera – cr.asu.edu/ejournals](http://aera-cr.asu.edu/ejournals)

---

^۱ - زهره عباسی (دانشجوی دکترای رشته کتابداری و کارشناس ارشد مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

در این سایت که وابسته به انجمن پژوهشی آموزش و پرورش امریکاست تعداد زیادی از مجلات داوری شده و معتبر این رشته را می توان مورد جستجو قرار داد.

با توجه به اینکه تعداد انجمن ها و سایت هایی که به جنبش "دسترسی آزاد" می پیوندند در حال گسترش است، می توان با استفاده از موتورهای جستجوی عمومی و با جستجو کلیدواژه های "open access" و حوزه موضوعی مورد نظر به سایت های ارزشمندی از این نوع دسترسی پیدا کرد.

پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^۱

<http://sid.ir>

هدف از تشکیل این پایگاه، ارائه روزآمد مقالات و گزارش های مختلف پژوهشی، اطلاعات مورد نیاز استادان، محققان، متخصصان و دانشجویان عنوان شده است. با انتخاب گزینه "درباره پایگاه" می توان به اطلاعاتی پیرامون این پایگاه اطلاعاتی دست پیدا کرد. به عنوان مثال از جمله خدمات عمده این پایگاه، دسترسی به متن کامل مقالات، معرفی و ارائه مقالات نشریات ایرانی نمایه شده در ISI عنوان شده است.

در قسمت وسط سایت، مکانی برای جستجو در میان ۳۳۴۶۵ عنوان مقاله فارسی در نظر گرفته شده است که امکان جستجوی ساده و پیشرفته را برای کاربران فراهم می آورد. در قسمت راهنمای کاربران به مراجعین آموزش داده می شود که چگونه بتوانند یک جستجوی موفق داشته باشند.

همچنین از طریق فهرست موضوعی نشریات هم می توان به مقالات مورد نظر خود دسترسی پیدا کرد. نشریات در شش زمینه موضوعی پزشکی، علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی، کشاورزی، هنر و معماری تقسیم بندی شده اند و با انتخاب هر زمینه موضوعی، فهرست نشریات منتشر شده در کشور در همان حوزه مشخص می شوند.

با انتخاب گزینه پایگاه های منتخب امکان جستجو در پایگاه های اطلاعاتی emerald, Acspublication, Elsevier, Black well synergy, ASME, Pubmed, ebsco, institute of physics, proquest, R S.C, Biomed central, Taylor and francis نیز برای کاربران میسر می گردد.

در قسمت JCR که مربوط به گزارش های استنادی نشریات می باشد نیز امکان جستجو وجود دارد. به عنوان مثال کاربر می تواند مقالات و یا نویسندگان پر استناد در سال مورد نظر خود را شناسایی کند. می توان با استفاده از سرویس ارسال مقالات، مقاله خود را به هر کدام از نشریاتی که در این پایگاه موجود هستند، ارسال کرد. همچنین می توان از طریق فهرست الفبایی نیز به نشریات موجود در این پایگاه و نویسندگان مقالات دسترسی پیدا کرد. با انتخاب گزینه مقالات من هر تعداد مقاله ای را که از ابتدا تا انتهای جستجو در این پایگاه، انتخاب کرده ایم، برای ما فهرست می کند.

خبرهای علمی - پژوهشی هم بخشی از این پایگاه می باشد، که با انتخاب آن به بخش خبرهای علمی - پژوهشی سایت ایسنا متصل می شود.

---

^۱ - لادن قزلی (کارشناس ارشد مرکز اطلاع رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

دو مجموعه جهانی در زمینه شناخت "اقوام"^۱

1- Encyclopedia of world cultures, David Levinson, editor in chief Boston, Mass : G.J Hall, 1991-1996. I O V : maps

در راستای مطالعات قومی و مردم شناسی مجموعه ده جلدی "دایره المعارف فرهنگ های جهان" با تلاش متخصصان موضوعی ۵۲ کشور و نظارت موسسه انسان شناسی فرهنگی بیل طی مدت ده سال (۱۹۸۷-۱۹۹۶) طراحی و تدوین شده است.

آمار جمعیت اقوام و گروه‌ها توسط نویسندگان تهیه و مربوط به سال ۱۹۷۰ م است واحدهای اندازه گیری در این گونه مجموعه جهانی بر پایه "نظام بین المللی" می باشد با این وجود در ابتدای هر جلد "جدول" تبدیل واحد در اختیار می باشد.

گستره و ساختار مجموعه

این دایره المعارف به دلیل تاکید بر "اقوام و گروه‌های قومی" براساس مناطق جغرافیایی تنظیم و سپس فرهنگ‌های هر ناحیه جغرافیایی به ترتیب الفبایی خود آمده‌اند. از این رو هر جلد از این مجموعه به یک منطقه و قاره اختصاص یافته است.

ساختار و تنظیم مطالب هر جلد:

درابتدای هر جلد فهرست پدید آورندگان (Contributors) آن و نیز عنوان مقاله تالیفی هر نویسنده به همراه اسامی مترجمان آمده است. تاریخچه منطقه و نقشه های مربوط به پراکندگی اقوام نواحی مورد بررسی از این نظر که به دقت محل فرهنگ مورد نظر را مشخص می نمایند حائز اهمیت می باشند. به طور کلی "خلاصه فرهنگ ها" و "فهرست‌های راهنما" عمده مطالب هر جلد را تشکیل می دهند.

۱. خلاصه های توصیفی فرهنگها (Cultural summaries)

خلاصه های توصیفی در واقع مدخل های دایره المعارف هستند که ترکیبی از اطلاعات انسان شناسی، تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و مذهبی (گذشته و حال) و عواملی است که در طول زمان باعث تغییر فرهنگ گروه‌ها شده است. خلاصه‌ها اطلاعاتی در مباحث ذیل به دست می دهند.

الف. نام فرهنگی (Culture name)

اسمی که از دیدگاه علوم اجتماعی به آن فرهنگ اختصاص یافته است و در این دایره المعارف مدخل می باشد.

ب. اسامی اقوام و ملل یا "قومیت ها" (Ethnonyms)

^۱ - محمود صدیقی (کارشناس مرکز اطلاع رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)
GN307 - ۲

اسامی دیگر فرهنگ شامل نامهایی که توسط دیگران یا خود آنها مورد استفاده قرار می گیرد. همچنین این اسامی با املائی متفاوت ولی قابل قبول نیز آورده شده است.

ج. تعیین موقعیت (Orientation) شناسایی محل فرهنگ و ریشه اقوام و ملل شامل محل فرهنگ، شناخت پیوندهای زبانی و توصیفی از محیط طبیعی آن

اساس خلاصه های مطالب مربوط به تاریخ و روابط فرهنگی، مسکن، اقتصاد و تجارت، تقسیم کار، نظام خویشاوندی (Kinship)، ازدواج و خانواده، دین و فرهنگ هر قوم را تشکیل می دهند. امضای نویسنده و فهرستی از انتشارات در خصوص فرهنگ های قدیم و معاصر در انتهای مقاله به چشم می خورد.

۲. فهرست های آخر هر جلد به ترتیب ذیل شامل پیوست، نمایه قومیت ها، واژه نامه و فهرست فیلم می باشد:

- پیوست (Appendix)

در این ناحیه توضیحی کوتاه در خصوص فرهنگهایی که در متن به دلایل مختلف (تنوع، کوچکی و...) مدخل واقع نشده اند وجود دارد برای مثال در قسمت آفریقا حدود پانصد فرهنگ در قسمت اصلی نیامده است. همچنین اسامی مختلف فرهنگ ها نیز به مدخل ها ارجاع داده شده اند. (Sundi, see kongo)

- نمایه اقوام برای مراجعه به پیوست (Ethnonym index to appendix)

در این نمایه اقوام و گروه هایی الفبایی شده اند که مدخل نیستند. اما در پیوست (Appendix) توضیح مختصری در خصوص آنها آمده است. این فهرست استفاده کننده را به قسمت ضمیمه ارجاع می دهد. مدخل ها به صورت پررنگ تر (Bold) وارد شده اند.

- نمایه قومیت ها (Ethnonym index)

- فهرست اقوام گروه های تحت پوشش همان جلد را شامل می شود. اسم قوم نام دیگر فرهنگ آن گروه به شمار می رود بنابراین احتمال دارد با نام "فرهنگ" یا "مدخل" دایره المعارف متفاوت باشد و یا طرز تلفظ آن فرق کند. همچنین امکان دارد این اسم را بیگانگان بر آن قوم نهاده باشند و یا اسامی گروه های عمده یک "فرهنگ" باشند که در هر صورت خواننده به مدخل راهنمایی می شود نام فرهنگ در قسمت رجوعی و محل الفبایی آن در نمایه به صورت پررنگ آمده است: (قشقای) Turk – Qashqai

- واژه نامه (Glossary)
  - شامل اصطلاحات علمی، تکنیکی و محلی خلاصه های توصیفی است
  - فهرست فیلم ها (Film ography)
- هر جلد شامل فهرستی از فیلم هایی است که در خصوص فرهنگ های مورد بحث فراهم شده است. این فیلم ها چند راهنمایی دارد بنابراین اسامی مراکز پخش و قیمت فیلم می تواند به خواننده کمک بیشتری نماید.

چگونه از جلد نمایه (Index) استفاده کنیم؟

طراحی جلد نمایه مستقیماً خواننده را به مدخل مورد نظر هدایت می کند، همچنین امکان مقایسه فرهنگ را به راحتی فراهم می سازد. این فهرست شامل نمایه فرهنگها، قومیتها و موضوع می باشد:

۱. نمایه فرهنگها براساس کشور (List of cultures by country)

در این قسمت کشورهای جهان الفبایی و در ذیل هر یک فرهنگهای متعلق به آن مشاهده می شود، به عنوان مثال زیر نام ایران حدود ۲۵ فرهنگ از جمله بختیاری، بلوچ، لر، قزلباش و غیره به صورت الفبایی دیده می شود.

۲. نمایه قومیتها (Ethnonym Index)

در این بخش نامهای دیگر فرهنگ (نام قوم یا اسم جایگزین) به صورت الفبایی آمده اند، مدخلها پررنگتر هستند و از نامهای مختلف به آنها ارجاع داده شده است. حرف a زیر شماره هر جلد نشانگر آن است که این نام در قسمت ضمیمه (Appendix) همان مجله توضیح داده شده است. در جلد ششم حرف (R) مشخص می کند که مقاله در قسمت اول آن (Russia and..) می باشد و حرف (C) اشاره دارد که مقاله را در قسمت دوم این جلد (china) بیابید.

۳. نمایه موضوعی (Subject Index)

در بخش نمایه موضوعی، می توان موضوعهای گوناگون را در فرهنگ متفاوت جستجو و مقایسه نمود به عنوان مثال مباحثی مانند ازدواج، شکار، نظام خویشاوندی و غیره و نیز ادیان و مذاهب در هر قوم و فرهنگ از طریق نمایه به سادگی قابل بررسی است. این مجموعه چهار جلدی نیز تحت نظر موسسه انسان شناس فرهنگی (HRAF) و همکاری بیش از ۲۰۰ نویسنده از قاره ای امریکا و اروپا تالیف شده است در این دایره المعارف ۲۲۵ کشور جهان به صورت الفبایی مدخل واقع شده اند. فهرست عنوانهای مقاله های هر چهار جلد به همراه سیاهه پدید آورندگان آن در ابتدای جلد اول آمده اند. نمایه موضوعی و فهرست تصاویر و نقشه ها برای کمک بیشتر به خواننده فراهم گردیده است. هر مدخل با تصاویر (سیاه و سفید) و نقشه همراه است. مطالب

خلاصه‌های توصیفی تقریباً در زمینه موضوعی منبع پیشین است با این تفاوت که دایره المعارف فرهنگ‌های جهان بر اقوام و گروه‌های قومی تأکید بیشتری دارد، ولی این مجموعه کشورها و فرهنگ‌های آنان را مورد توجه قرار داد. تلاش می‌کند تنوع فرهنگی را در یک کشور مطرح کند. لذا مباحث سیاسی، اقتصادی، آموزش و پرورش، جمعیت و دین هر کشور مطالب عمده هر مدخل را تشکیل می‌دهند و مخاطبان آن می‌توانند عموم افراد جامعه، به ویژه پژوهشگران و مسافران باشند.

سایت علمی نگاهی به فرهنگ آسیا^۱

یکی از شگفتی‌های عصر ارتباطات توانایی فوق‌العاده آن برای آسان کردن ارتباطات مردمان جهان است یکی از سرزمین‌هایی که برای بسیاری از مردمان جهان هنوز هم در پرده‌ای از راز و رمز باقی مانده است، سرزمین‌های جنوب و شرق آسیاست جایی که امپراتوری‌های کهن چند هزار ساله با جلوه‌های بی نظیری از فرهنگ و تمدن در کنار هم قرار گرفته‌اند، نقش کلیدی در تاریخ بازی کرده‌اند. شاید به همین دلیل دانشگاه کلمبیا بخشی از پایگاه اینترنتی خود را به بازشناسی این موارد اختصاص داده است که از طریق نشانی اینترنتی زیر قابل دسترس می‌باشد.

<http://afe.easia.columbia.edu>

در قسمتی از صفحه اول این سایت خط زمانی تحول تاریخی این نواحی وجود دارد. در بخشی دیگر می‌توانید با انتخاب یکی از دهها مدخل گوناگون نظیر فرهنگ، ادبیات، شعر، تمدن، علم و تکنولوژی و ... مجموعه داده‌های کامل را در این خصوص به دست آورید. این سایت در مواردی مجموعه گزارش‌های ویژه‌ای را نیز تدارک دیده است، به عنوان مثال با مراجعه به بخش مغولها در این سایت صفحه ویژه این قوم که به دلیل حمله‌های چنگیزخان هرجا به عنوان اقوام بربر شناسایی می‌شوند ظاهر می‌شود. در این صفحه سعی شده است با بررسی مسائلی همچون تاریخچه اقوام مغول، مغولهای چین، نقش مغولها در تاریخ جهان، چهره‌های برجسته قوم مغول و نحوه زندگی این گروه از ساکنان شرق آسیا به این سوال پاسخ دهد که آیا این قوم به راستی وحشی بوده‌اند؟ طراحی زیبایی صفحات سایت باعث می‌شود علاقمندان بتوانند بدون خستگی به مطالعه مطالب بپردازند.

---

^۱ - طاهره معظمی (کتابدار مرکز اطلاع رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

ویکی‌پدیا (Wikipedia) بزرگترین دایره‌المعارف رایگان در وب^۱

آیا تاکنون به سایت www.wikipedia.org گزری داشته‌اید؟ یا از آن استفاده نموده‌اید؟ ویکی‌پدیا بزرگترین دایره‌المعارف online رایگان در دنیای وب است، که همه موضوعات را می‌توان در آن یافت، نسخه انگلیسی ویکی تا این زمان به عنوان کاملترین و بزرگترین بخش این دایره‌المعارف شمرده می‌شود. دو سال پیش از پیدایش ویکی‌پدیا، طرح دیگری به نام nupedia در دست تهیه بود، یه‌نی یک دایره‌المعارف رایگان که کاربران داوطلب آن را می‌نوشتند و منشا اصلی آن را باید علاقه و توجه عموم به اطلاع از وقایع روز دانست، اما نوشتن و ویرایش مطالب در nupedia بسیار مشکل بود و این موضوع بهانه‌ای شد برای استفاده از نرم‌افزار ویکی. در این نرم‌افزار سعی شده تا بیشتر نیازهای مردم، من جمله ویرایش راحت‌تر و اطلاعاتی سازمان‌یافته‌تر و کاربردی‌تر در نظر گرفته شود، تیم نگارش ویکی‌پدیا شامل تمامی کاربران آن است که شاید نوشتن تفریحی برای یک دایره‌المعارف را سرگرمی لذت‌بخشی بدانند، به نوعی که تقریباً سایت توسط آنها مدیریت می‌شود و این ویژگی اصلی ویکی‌پدیاست که به صورتی طراحی شده تا هر کسی بتواند به یکی از نویسندگان مطالب آن تبدیل شود و مقاله‌ای جدید درباره موضوعی خاص به این دایره‌المعارف اضافه کند، یا اینکه مطالب موجود را ویرایش و موارد نادرست آن را تصحیح نماید و یا موارد تازه‌ای را به اطلاعات موجود بیافزاید، البته اعضای اصلی گروه نیز بر عملکرد کاربران نظارت کامل داشته و اشکالات را سریعاً اصلاح می‌نمایند. با توجه به چنین آزادی عملی در ارایه مقالات، تدابیر خاصی نیز باید جهت کنترل کیفیت مقاله اتخاذ شود که شاخص نمودن مقالات قوی علمی و قابل اطمینان از آن جمله است، به طوریکه به راحتی بتوان این مقالات را بازیابی نمود و به مطالب آنها استناد کرد. گاهی نیز فشارهای گروهی مطالب داخل اجتماع ویکی باعث راه‌اندازی بخش‌های جدید و مجزای آن می‌شود، مثلاً وجود نقل قول‌های (quotes) بسیار زیاد در داخل مقالات موجود، باعث راه‌اندازی [wikiquote](http://wikiquote.org) و یا ذکر عناوین کتابهای مختلف باعث پیدایش [wikibooks](http://wikibooks.org) شده است. طی بررسی‌های انجام شده در ویکی‌پدیا نوع خاٹ مقالات مربوط به وقایع روز و در حال جریان بیشترین ترافیک مطالعاتی را به خود

---

^۱ - سمانه رحمانی (کارشناس کتابداری و سرپرست کتابخانه مرکزی دانشکده هنر نیشابور)

اختصاص داده اند، این توجه عمومی عامل اصلی به روز شدن لحظه به لحظه ویکی پدیا و درج مقالات مربوط به آخرین اتفاقات و تغییرات دنیا در آن می باشد.

نسخه های مختلف ویکی پدیا به زبان های مختلف از جمله فارسی وجود دارد. در نهایت مقالات موجود در ویکی پدیا دارای پیوندهای قابل استفاده و مفید است و هر وقت درباره موضوع خاصی اطلاع چندانی نداشتید، بهترین و سریعترین منبع بازیابی اطلاعات برای شما ویکی پدیا خواهد بود.